

Tıp Etiği Eğitiminde Video/Film Gösterimi ve “Monday Mornings” Dizi Önerisi*

Usage of Video/Films in the Medical Ethics Education and “Monday Mornings” Series Suggestion

Seyhan DEMİR KARABULUT^a, Rifat Vedat YILDIRIM^b

Özet

Hekimlikten beklenen ve istenilen, bilgi ve becerisinin yanısıra hem kendi değerlerinin hem de toplumun ve özellikle sorumlu olduğu hastasına ait değerlerin farkında olabilmesidir. Bu anlamda değerlerin anlaşılması ve anlamlandırılması tıp eğitimi süresince verilecek etik eğitimi ile mümkündür. Etik eğitiminde uygulanan öğretim yöntemlerinin, öğrencilerin ahlâki gelişimine etkisi olacak ve etik sorunlara yaklaşımı konusunda donanımlı yetişmelerini sağlayacak nitelikte olması gerekmektedir. Bu amaçla tıp etiği alanı uzmanlarına, öğrencileri pasif öğrenimden uzaklaştıran ve birçok duyularına hitap eden öğretim yöntemlerinden olan video/film gösteriminin önemi ve bu çerçevede “Monday Mornings” dizisi önerilecektir.

Dizi, Sanjay Gupta'nın 2012 yılı Mart ayında yayınlanan “Monday Mornings” isimli kitabından kurgulanmış ve 2013 yılında yalnızca 10 bölüm olarak yayınlanmıştır. Dizi, hastane ortamında geçmektedir. Dizide farklı kişilik özelliklerine sahip hekimlerin (özellikle cerrahların) vakalar özelinde yaşadıkları etik sorunlar ve bu sorunlar karşısında ortaya koydukları eylemler yer almaktadır. Bu anlamda “Monday Mornings” dizisinin, etik eğitimi süresince değerlendirilmesi ve konuşulması gereken değerlere örnek vaka sunumları ile katkısı olacağı kanısındayız. Bu nedenle çalışmamızda, dizinin önerilme nedenleri ile birlikte dizide yer alan değerlerin vurgulanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etik eğitimi, Video/Film Gösterimi, “Monday Mornings”

--

Abstract

Besides the knowledge and skill, expected and desired from the physician it is possible to be aware of especially the values of physicians, patients and society. In this sense, understanding and explaining of values is possible with ethics education during medical training. The teaching methods applied in ethics education should be influential on the moral development of the students and should be of a quality that will provide them with adequate education on approaches to ethical problems. In this purpose, as a teaching method that removes students from passive learning and appeals to many senses, the demonstration of “Monday Mornings” would be offered to the medical specialists.

The serial was adapted by Sanjay Gupta's book, “Monday Mornings”, which was published in March of 2012 and broadcasted in only 10 episodes in 2013. The series goes through the hospital environment. This series

^aBu çalışma 09-12 Mayıs 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen “Biyoetik: Dünü, Bugünü, Yarını” temalı Türkiye Biyoetik Derneği IX. Ulusal Kongresi'nde “Tıp Etiği Eğitiminde ‘Monday Mornings’ Dizisi” başlığı ile sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

^bUzm. Dr., Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Ankara ✉ seyhandem@gmail.com

^cDr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Ankara

Gönderim Tarihi: 12.07.2018 • Kabul Tarihi: 15.08.2018

included, the ethical problems experienced by physicians who have different personal traits (especially surgeons) in the context of the cases and the actions they perform when they face these problems. In this way, we believe that the “Monday Mornings” would be assessed during ethical training and contributed with sample case presentations to the values that need to be discussed. Due to this cause, in our study, it is aimed to emphasize the reasons for the suggestion of the series and the values are applied in the series.

Keywords: Ethics education, Movie demonstration, “Monday Mornings”

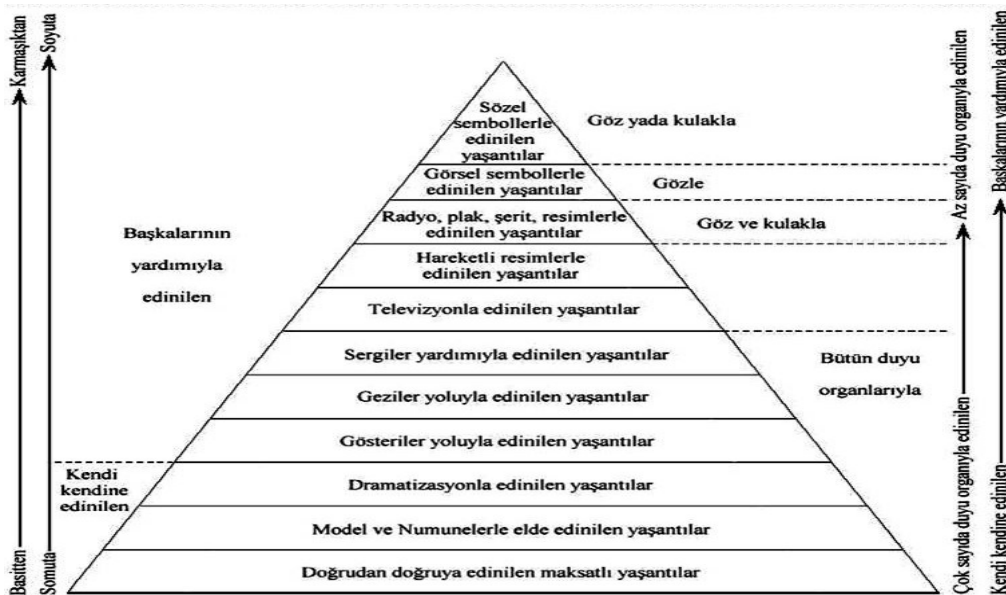
GİRİŞ

Tıp eğitiminde istenilen, hem teorik hem de pratik anlamda donanımlı hekimler yetiştirmektir. Ancak hem teorik hem pratik açıdan donanımlı bir hekim “iyi bir hekim midir?” sorusu günümüzde sorgulanmaya açıktır. Çünkü hekimlikten beklenen ve istenilen, hekimin bilgili ve becerili olması yanında hem kendi değerlerinin hem de toplum ve özellikle sorumlu olduğu hastalarına ait değerlerin farkında olabilmesidir. Bu farkındalığın oluşturulması ise tıp eğitimi süresince verilecek etik eğitimi ile mümkündür.

Hekimlik eğitiminde mesleki değerlerin, etik duyarlılığın ve akıl yürütmenin öğretilmesi ile ahlâki karakter gelişiminin desteklenmesi, tutum, bağlılık ve sorumluluk duygusunun güçlendirilmesi için farklı öğretim yöntemlerine başvurmaya ihtiyaç vardır. Etik eğitiminde tercih edilecek olan öğretim yöntemlerinin, öğrencilerin ahlâki gelişimini destekleyecek ve etik sorunlara yaklaşımı konusunda donanımlı yetişmelerini sağlayacak nitelikte olması gerekmektedir. Çünkü değerler eğitiminde bilişsel alandan çok tutum geliştirmek amaçlanmaktadır. Bu nedenle çalışmamız kapsamında, öğrencileri sunulan bilginin pasif öğreniminden uzaklaştırarak tutum geliştirmeyi hedefleyen ve onların birçok duyularına hitap eden öğretim yöntemlerinden olan video/film gösterimi yöntemi önerilmektedir.

Öğretim ortamında, duyuların daha fazla dâhil edildiği öğretim yöntemlerinin eğitim hedeflerine ulaşmada daha etkili olduğu birçok alanyazında belirtilmektedir. Eğitim uzmanı Edgar Dale tarafından 1946 yılında oluşturulan yaşantı konisi (Şekil 1), bu durumu görsel olarak daha net anlamamızı sağlayacaktır (1).

Şekil 1: Edgar Dale Yaşantı Konisi

Yaşantı konisine göre; en iyi öğretim somuttan soyuta ve basitten karmaşığa doğru giden öğretimdir. Öğrenme işlemine katılan duyu organ sayısı arttıkça daha iyi öğrenilmekte ve daha geç unutulmaktadır. Bunun sebebi, öğrendiğimiz şeylerin çoğunu gözlemlerimizin yardımıyla ve kendi kendimize yaparak öğrenmemizden kaynaklanmaktadır. İstenilen ve önerilen kendi kendine edinilen bilgi olmasıdır. Fakat bunun yanı sıra video/film gösteriminin ise koninin ortalarında olduğunu ve % 50 hatırlama düzeyi sağladığını görmekteyiz.

ÖĞRETİM ARACI OLARAK VIDEO/FİLM GÖSTERİMİNİN KULLANILMASI

Filmler ile ders vermek, eğitimin bugün gerektirdiği türden bir öğrenmeyi teşvik etmek için yenilikçi bir yöntemdir (2). Özellikle geniş bir öğrenci yelpazesi için ilgili konuları ve soruları vurgulayabilen vaka örnekleri sunmaktadır (3). Bu anlamda vaka sunumunun görsel-işitsel versiyonu olarak değerlendirilmektedir.

Öğretim aracı olarak video/film gösterimi kullanılması sayesinde (2,4,5);

- Görüntü, hareket ve ses öğeleri bir arada kullanılmakta, bu nedenle birden fazla duyu organına hitap etmektedir.
- Filmler soyut bilgileri canlandırabilmekte, gerçek yaşama dönüştürebilmekte ve bu sayede hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır.
- Hem duyguların hem de etik senaryoların tartışılabilmesi için bir başlangıç noktası olarak hizmet etmektedir.
- Duygular üzerine düşüncelere izin vermektedir. Duygular genellikle kavramlardan ve rasyonel düşünmeden önce gelmekte ve duygusal yol, rasyonel öğrenme sürecinin kritik bir yolu olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle yaşamda önemli yer tutan tutumların, değerlerin ve eylemlerin rol modelleme ve örnekleme yöntemiyle, duygulara etki eden bir süreçle öğretilmesi uygun bulunmaktadır. Öğrencilerin duyguları filmler, müzik ve şiir gibi sanatlar yolu ile kolayca ortaya çıkarılabilmektedir. Bu anlamda video/film gösterimi duyguların betimlenmesine ve tanımlanmasına yardımcı olacaktır.
- Filmler kişisel değildir, bu anlamda katılımcılar kendi görüşlerini paylaşmakta daha özgür hissetmektedir.

TIP ETİĞİ EĞİTİMİNDE ÖĞRETİM ARACI OLARAK VIDEO/FİLM GÖSTERİMİNİN KULLANILMASI

Tıp öğrencisi bir taraftan yetişkin olma yolunda iken bir taraftan iyi hekim olmayı öğrenme yolundadır. Bu anlamda düşündüğümüzde, tıp eğitiminde video/film gösterimi (2,5,6);

- Özellikle prelinik dönemde medikal profesyonellik kavramlarını tanıtmaya elverişlidir.
- Filmlerde yansıyan tıbbi uygulamalara karşı ilgi oluşmakta, daha fazla bilgi için öğrencileri araştırmaya teşvik etmektedir.
- Klinik ortamda hastaların yaşam öyküleri etik eğitiminde güçlü bir kaynaktır. Yaşam öykülerinin filmler aracılığı ile verilmesi öğrencilerin sınırlı deneyim yelpazesine katkıda bulunacak ve geniş evreni anlamasına destek olacaktır.
- Öğrenci yalnız hastalığı değil, bütünü görüp değerlendirebilecektir. Öğrenciyi, geniş bir perspektiften tutum ve insan değerleri üzerine düşünmeye teşvik edecektir. Bu anlamda filmler hümanistik perspektifin anlaşılması için ideal bir araçtır.
- Ayrıca olayın içerisinde yer alan birçok paydaşı (hasta, hasta ailesi, hekim, hemşire, hastane yönetimi gibi) anlama yeteneği geliştirecektir.

Bu konuda yapılan çalışmalar da savımızı destekler niteliktedir. Şöyle ki; Self ve ark. (7), birinci sınıf öğrencilerine etik değerlendirmelerini geliştirmek amaçlı film seyrettirme ve tartışma yöntemini kullanmışlar ve bu yöntemin öğrenciler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Sağın ve Tekgül (8) biyoetik eğitiminde sinema kullanımının önemini açıkladıkları makalelerinde 2004 yılından itibaren tıp eğitiminde “Lorenzo’nun Yağı” isimli filmi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Film gösterimi sonunda sözel olarak ya da uygulanan yazılı geri bildirimlerde öğrenciler filmin oluşturduğu “farkındalık” artışını ve duygusal etkilenişlerini dile getirmişler ve bu tip eğitim modellerinin daha sık kullanılmasını istemişlerdir. Rates ve ark.’nın (9) çalışmasında ise öğretim yöntemi olarak filmlerin kullanılmasının öğretim sürecine katkı sağladığı tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada filmler üzerine tartışmaların uyarıcı olduğu ve öğrencilerin mesleki uygulamada karşılaşılabileceği etik sorunlar üzerinde düşünmesine olanak sağlayacağı vurgulanmıştır.

Fakat değerler eğitiminde video/film gösterimi yönteminin kullanılması ile ilgili “Hangi filmleri ve filmlerin hangi sahnelerini tercih etmeliyiz? Belirli bir sunumda hangi değerler hangi sahneler ile birlikte gruplandırılmalıdır?” gibi sorular gündemdedir. Bu bağlamda eğitimcilere öneri olması açısından çalışmamız kapsamında “Monday Mornings” dizisi değerlendirilmiştir.

“MONDAY MORNINGS” DİZİSİ

Dizi Sanjay Gupta’nın 2012 yılı Mart ayında yayınlanan “Monday Mornings” isimli kitabından kurgulanmıştır. Dizinin yaratıcısı David E. Kelley’dir. Dizi 2013 yılında yalnızca 10 bölüm olarak seyirci karşısına çıkmıştır. Hastane ortamında bir grup hekim tarafından yaşanan vakalar sunulmaktadır. Dizide yer alan kurgusal hekimler kusurlarına rağmen, gelişmiş empati düzeyine sahiptir. Hekimlerden bazılarının özellikleri şu şekildedir: Dr. Jorge Villanueva, üstün tanı koyma yeteneğine sahip travma cerrahıdır. Hastalarını bütüncül yaklaşım ile değerlendirmeye gayret etmektedir. Dr. Tyler Wilson, çok başarılı bir beyin cerrahi uzmanıdır. Başarı odaklı olması nedeniyle ekip çalışması içinde egoist davranışlar gösterebilmektedir. Dr. Wilson’un yüksek egosu, konsültasyon kavramını yok saymasına neden olmakta ve zaman zaman hastalar bu nedenle zarar görebilmektedir. Dr. Sung Park, diğer bir beyin cerrahi uzmanıdır. Dr. Park başarılı bir cerrah olmasına karşın, hem soğuk, mesafeli ve az konuşan kişilik yapısı hem de kendi lisanından farklı bir lisan kullanmak zorunda kalması nedeniyle zaman zaman hastalar ve diğer meslektaşları ile iletişim sorunları yaşayabilmektedir. Dr. Buck Tierney, organ nakli vakalarında oldukça başarılıdır. Dr. Tierney, organ bekleyen hastaların sayısal çoğunluğunun farkındadır. Bu nedenle henüz beyin ölümü tanısı almamış hastaları dahi büyük bir sabırsızlıkla beklemesinden kaynaklı etik sorunlara sebep olabilmektedir. Dr. Harding Hooten ise hastanenin başhekimisi ve cerrahi bölüm başkanısıdır. Dr. Hooten’ı tanımlayan dizinin adından anlaşıldığı üzere her pazartesi sabah yapılan ve sadece cerrahların katıldığı mortalite ve morbidite toplantılarının başkanı olmasıdır. Tüm cerrahi hekimlerin bu toplantıya katılması zorunludur. Geçmiş haftanın vakaları Dr. Hooten tarafından incelenmekte ve sonrasında hatalı/komplikasyonlu işlem ve davranışta bulunan hekimin veya hekimlerin toplantı salonunda kürsüye geçerek bu konuda açıklama ve savunma yapması beklenmektedir. Savunma ve açıklamalar karşısında Dr. Hooten’in ağır eleştiri ve söylemleri hem söz konusu hekim(ler)i hem de diğer cerrahları hatalar üzerinden öğrenme ve düşünmeye sevk etmektedir. Bu anlamda toplantıların en önemli özelliği değerler eğitimi açısından eğitici/öğretici olabilmesidir. Ayrıca bu toplantılar bütüncül yaklaşımı benimsetmeye çalışan, bir nevi (huzursuz edici) iç ses niteliğinde, “hastalık yoktur hasta vardır” dedirten toplantılardır. Dizinin ilk bölümünde toplantıların önemi ve anlamı şu şekilde ifade edilmektedir; “canına okuyan şu toplantılar var ya işte onlar seni gerçek bir hekim yapar. Önemli olan budur”.

“Monday Mornings” dizisinin önerilme gerekçeleri;

Çalışmacılar tarafından Tıp Fakültesi Dönem I öğrencilerine Klinikte Erken Gözlemler dersi kapsamında dizinin gösterimi gerçekleştirilmiştir. Dizinin önerilme gerekçeleri tamamen deneyimler sonucunda şu şekilde ifade edilmektedir;

- Öncelikle video/film gösterimi önerilen fakat süre yetersizliği nedeniyle yaygın kullanılmayan bir yöntemdir. Etik eğitimi için ayrılan ders sürelerinin sınırlı oluşu göz önüne alındığında zorlayıcı olacağı kaçınılmazdır. Bu anlamda “Monday Mornings” dizi sürelerinin 40-45 dk. arasında olması, tercih edilebilirliği artırmaktadır.
- Hastane ortamlarının ve hekimlerin anlatıldığı diğer bazı dizilerin aksine “Monday Mornings” dizisinde kahramanların özel hayatları ikinci planda kalmaktadır. Bu sayede olası değer sorunlarının vurgulandığı vakalar ön plana çıkmakta, sınırlı olan ders süreleri etkin değerlendirilebilmektedir.
- Dizi farklı hekim temsilleri sunarak hekim kimliği hakkında öğrencileri düşündürmeye yönlendirmektedir.
- “Monday Mornings” dizisinin hastane ortamında geçmesinden kaynaklı tıbbın gündelik yaşamında ortaya çıkan olası değer sorunları yansıtılmaktadır.
- “Monday Mornings” dizisinin her bir bölümü bizi birden fazla değerler üzerinde düşündürmektedir. Şöyle ki;

Birinci bölüm, hekimin özen gösterme yükümlülüğü, meslektaşlar arası ilişkiler, aydınlatılmış onam ve kötü haber verme gibi konular üzerine etik değerlendirme yapmaya yönlendirirken;

İkinci bölüm, 13 yaşında olan hastanın karar verme yeterliği, paternalizm, kaliteli yaşam ölçütlerinin her kişide farklı olması, organ naklinde adalet ve empati konularında özel değerleri tartışmaya yönlendirmektedir.

Üçüncü bölümde; beyin ölümü, yaşayan vasiyet/yetkilendirme bildirim, hekim-hasta iletişimi, “yetkisiz” kişilerde aydınlatılmış onam alma, hasta yakınının değerlerinin göz ardı edilmesi temaları öne çıkmaktadır.

Dördüncü bölümde risk-yarar değerlendirmesi, yarar sağlama-özerkliğe saygı ilkelerinin çatışması, hasta ve ailesinin değerleri, aydınlatılmış onamda bilgilendirmenin sınırları değerlendirilirken;

Beşinci bölümde yarar sağlama-zarar vermeme, erdem ve kendini bilme;

Altıncı bölümde kendi yakınının tedavisine dâhil olma, duyguların profesyonel mesleki kararlara etkisi, hekim-hasta gizliliği, inançlara saygılı olma;

Yedinci bölümde boşuna tedavi (futility), hekim-hasta yakını iletişimi;

Sekizinci bölümde hatalı uygulama ve sonrasında tercih edilen yaklaşımlar, adalet, ayrımcılık;

Dokuzuncu bölümde hastane ve hekimin reklamının yapılması, ekip çalışması, mahremiyet;

Onuncu bölümde hekime şiddet ve tekrar organ bağışi gibi etik özel konularına atıfta bulunmaktadır. Belirtildiği üzere, söz konusu dizide aynı anda pek çok değer sorununu paylaşmaya ve tartışmaya yol açacak sayısız sahneler mevcuttur. Bu sahneler bir olguyu (vakayı) deontolojik, etik ve yasal boyutuyla tartışmaya elverişli sahnelerdir.

Sonuç olarak; yukarıda vurgulanan temalar göz önüne alındığında “Monday Mornings” dizi bölümlerinin etik eğitiminde, değerlendirilmesi ve konuşulması gereken değerlere örnek vaka sunumları ile katkısı olacağı kanısındayız. Ancak Yalım’ın (10) belirttiği üzere filmlerin yazılı bir metinden daha öğretici olabilmesi; eğitimcinin, filmlerin etik eğitiminde bir araç olduğunu unutmaması, kendi rolünü göz ardı etmemesi ve öncesinde kapsamlı bir çalışma yapması koşuluyla mümkün olabilecektir. Bu noktalar dikkate alındığı takdirde değer sorunlarına bir içerik, bir yüz ve bir anlatı kazandıracak filmler, öğrencilerin birden çok duyularına hitap ederek yazılı bir metinden daha öğretici olabilecektir.

KAYNAKLAR

1. Yangın S. Öğretim sürecinde kullanılan araçlar ve etkili kullanımı, öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı, Aktaran: Yangın S., Editör: Mehmet Küçük, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2011: 49.
2. Blasco PG, Moreto G, Pessini L. Using movie clips to promote reflective practice: a creative approach for teaching ethics. *ABR*, 2018;10:75–85. Erişim: <https://doi.org/10.1007/s41649-018-0046-z>
3. Robeson R, King NMP. Performable case studies in ethics education. *Healthcare*. 2017;5(3);E57.
4. Birkök MC. Bir toplumsallaştırma aracı olarak eğitimde alternatif medya kullanımı: Sinema filmleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2008;5(2):1-12.
5. Lumlertgul N, Kijpaisalratana N, Pityaratstian N, Wangsaturaka D. Cinemeducation: a pilot student project using movies to help students learn medical professionalism. *Medical Teacher*. 2009;31:327-332.
6. Searight HR, Allmayer S. The use of feature film to teach medical ethics: overview and assessment. *International Journal of Modern Education Forum*. 2014;3(1). Doi: 10.14355/ijmef.2014.0301.01
7. Self DJ, Baldwin DC Jr, Olivarez M. Teaching medical ethics to first-year students by using film discussion to develop their moral reasoning. *Academic Medicine*. 1993;68(5):383-385.
8. Sağın FG, Tekgül H. Tıp eğitiminde sinema kullanımı: temel ve klinik bilimler integrasyonu, biyoetik eğitimi ve daha ötesi... *Biyoetik Araştırmaları*. Ed: Ülman YI, Genç SV. Türkiye Biyoetik Derneği Yayını. İstanbul: Ege Basım; 2012: 265-268.
9. Rates CMP, Silva LM, Pereira LM, Pessalacia JDR. The use of films as a teaching tool for the teaching-learning process in bioethics. *Invest Educ Enferm*. 2014;32(3):421-429.
10. Yalım NY. Kitap eleştirisi. *Türkiye Biyoetik Dergisi*. 2014;1(1):74-75.